

VOJENSKÁ DOKTRÍNA a BRANNÝ SYSTÉM

Smysl, obsah i formy těchto významných vojenských kategorií se v poslední době dostaly do popředí zájmů našeho vojenství. Z široké palety jejich vzájemných vztahů se budu v této úvaze zabývat především vlivem pojetí branného státu na proces tvorby státní vojenské doktríny.

To se může zdát na první pohled spekulativním problémem, protože je jasné, že státní vojenská doktrína je základním a určujícím východiskem výstavby, přípravy i funkce branného systému. Jenomže s touto správnou tezí nevystačíme v té trochu neobvyklé situaci, kdy souběžně se ujasňují a zpřesňují obsah a smysl obou těchto základních kategorií nejen v praxi, ale i v teorii. To posiluje vliv a význam jejich vzájemných vazeb, které tu zpětně působí i za normálních okolností. Je logické, že **tak jak ve státě chápeme branný systém jako prostředek k zabezpečení obrany země, tak chápeme i státní vojenskou doktrínu jako základní směrnicí pro něj.**

Používám termínu branný systém bez ohledu na jazykový spor o to, zda branný nebo obranný. To pro potřebu této úvahy nepovažuji za rozhodující, i když nepopírám nutnost sjednocení.

Na naší teoretické frontě se můžeme setkat v podstatě se dvěma základními pojetími branného systému státu, která jsou značně rozdílná a která nemohou zůstat bez vlivu na pojetí obsahu, formy i metodiky tvorby státní vojenské doktríny.

První názor považuje branný systém státu za speciální podsystém státního systému a k řešení jeho problémů přistupuje institucionálně. Výčet institucí branného systému omezuje na výčet ozbrojených složek (ČSLA, LM, CO, SB atd.), jejichž souhrn ve vzájemných vazbách a vztazích pak chápe jako vlastní. institucionálně uzavřený branný systém státu. Všechny ostatní státní instituce (podsystémy) spolu se všemi ostatními činnostmi nebo vlivy působícími na

branný systém (např. nepřítel) chápe jako „okolí“ branného systému (ve smyslu teorie systémů), které s ním buď spolupracuje, nebo má na něj takový či onaký vliv. Prostě „vstupy“ a „výstupy“ branného systému studuje na jeho hranicích s „okolím“.

To je jedno z možných a jistě tradičních pojetí branného systému. **Osobně jsem však toho názoru, že je to pojetí značně zúžené, které již neodpovídá poznatkům, požadavkům a podmínkám obrany země.** Toto pojetí je v mnoha směrech vnitřně rozporné.

Není jisté pochyb o tom, že branný systém státu je funkčně předurčen k řešení problémů obrany země. Mnoho ovšem záleží na tom, jaký obsah přiřkneme pojmu obrana země a které činnosti do něj zahrneme. V soudobých podmínkách již nemůžeme pod pojmem obrana země chápat jen přímé činnosti ozbrojeného zápasu a jejich materiálního zabezpečení. I když jsou výnamné a namnoze pro obranu země rozhodující, nevyčerpávají její celospolečenský obsah. Pojetí branného systému, zúžené na podsystém ozbrojených složek, otázky obrany země nadměrně „vojenizuje“, brannému systému vtiskuje převažující vojenskoodborný ráz zájmu a potřeb a ochuzuje jej o řadu dnes nezbytných celospolečenských „podílů“, tedy podílů mnoha prvků onoho „okolí“ při řešení problémů obrany země.

Nebude asi daleko od pravdy názor, že toto tradiční pojetí branného systému státu je i jednou, byť jistě ne hlavní a jedinou příčinou toho, že naše společnost nechápe (nebo nechápala) problémy obrany země dost celospolečensky. Spolu s ozbrojenými silami se ocitly často v zájmové izolaci od širokých mas obyvatelstva a tak celospolečenský vztah k obraně země není na takové úrovni, jak to předpokládají a vyžadují zákonné normy a zásady celé řady státních i stranických dokumentů.

Tím závažnější je to v současné době, protože takové **zúžené pojetí branného systému je v přímém rozporu s charakterem a pojetím soudobé války. Do značné míry v něm přežívá pojetí války jen jako ozbrojeného zápasu a posuzování problémů obrany země jen z pozic programu ozbrojených sil.**

Vojenské teorie však již dávno zdůrazňují nový charakter možné příští války, význam a rozsah i jiných forem jejího vedení. Ozbrojený zápas považujeme i nadále plným právem za nejdůležitější a určující prvek války. Proto také o válce mluvíme zpravidla jen tehdy, došlo-li při řešení rozporů k ozbrojenému střetnutí. Čím více, tím častěji mluvíme i o jiných válkách, např. studené, psychologické, ekonomické, diplomatické apod. I když je to myšleno v přeneseném významu slova, je ve vojenské teorii přijat názor, že kategorie válka je daleko obsažnější a složitější a její obsah se nevyčerpává jen ozbrojeným zápasem. V tom případě ani obrana země se nevyčerpává jen řešením problémů ozbrojeného zápasu.

Chápeme-li soudobou válku jako zvláštní stav celé společnosti, pak na realizaci úkolů obrany země se musí zákonitě podílet (i když diferencovaně) všechny oblasti a obory státní činnosti. To jistě není žádný nový požadavek. Jde však o to promítnout do této skutečnosti správně a plně všechny ty změny, ke kterým došlo v obsahu takových kategorií, jako je vojenství, válečný potenciál atd. Např. válečný potenciál státu již dávno nebyl a tím méně je dnes jen potenciálem ozbrojených sil, ale je syntézou hodnot a kvalit všech nezbytných činností státu k obraně země.

Vedle nesporně rozhodujícího významu ozbrojeného zápasu stoupá vliv a význam celé řady dalších forem vedení války v míru a válečný potenciál státu

již není jen hodnotou, která ovlivňuje vyhlídky na úspěch v ozbrojeném zápase, ale je i hodnotou, která slouží k zabránění jeho vzniku. Všechny tyto nové prvky, změny a posuny hodnot plně patří do oblasti zájmů obrany země.

Proto dnes nevystačíme se zúženým pojetím obranného systému státu. Záměrně tyto otázky stavím „na ostří nože“ a zúžené pojetí branného systému v mnohém „nadsazuji“, aby vynikla podstata věci.

Branný systém socialistického státu je třeba se vši důsledností chápat jako systém celospolečenský, v kterém nejde jen o otázky součinnosti jednotlivých státních resortů s ozbrojenými silami při řešení otázek obrany země, ale v kterém jde o jejich přímé „podíly“ na obraně země výkonem jejich odborné funkce. Aniž bych chtěl nějak snižovat nesporný význam systémového přístupu, který může mít různou úroveň a různé interpretace, mám vážné pochybnosti o tom, zda soudobý branný systém státu je možné považovat za institucionálně uzavřený podsystem státního systému. Přistoupíme-li totiž k jeho pojetí cestou zkoumání pro soudobou obranu země nezbytných činností, pak dojdeme k závěru, že **příprava a realizace obrany země (to je podstatou funkce branného systému) je zvláštním a neoddelitelným druhem, oborem činností celého státního systému a všech jeho podsystemů.** Jiná je ovšem otázka řízení a koordinace všech těchto činností v celostátním měřítku.

Obranu země, chápanou v plné šíři všech jejích současných aspektů, v žádném případě nemůžeme realizovat funkcí jen jednoho, ale společenskou funkcí všech podsystemů. Mezi nimi mají významné místo ozbrojené síly, předurčené k vedení ozbrojeného zápasu, jako účelový podsystem branného systému státu.

Zúžené pojetí branného systému státu by mohlo mít nejen dnes, ale i v budoucnu značný a nepříznivý vliv na pojetí a metody tvorby státní vojenské doktríny. Kromě toho by mohlo i nadále odsunovat celospolečenské pojetí obrany země na periferii celospolečenského zájmu, protože řada vlivů změn, ke kterým došlo a dochází ve vojenství, bez objektivní analýzy může podporovat jak pacifistické, tak i militaristické tendence.

Obrana země je složitý a mnohostranný proces, který vyžaduje nejen deklarovaný, ale i praktický podíl všech státních činností — a to nejen pro případ ohrožení a v případě zvýšeného napětí nebo za válečného stavu, ale možná především v míru. Uvedu jeden zjednodušený teoretický příklad.

Funkce státního podsystemu školství v otázkách obrany země se jistě nevyčerpává tím, že mládež se učí vojenskému pořadovému výcviku, že se učí střel, že se zúčastní různých branných cvičení, že jim profesionální vojáci přednášejí základy některých vojenských disciplín. Proti takové spolupráci škol na realizaci programu ozbrojených sil (je-li úměrná, účelná a nezbytná) není jistě námitek. V tom však rozhodně nespočívá těžiště vztahů školského podsystemu k požadavkům obrany země. To spočívá především v tom, že školy budou vychovávat politicky a morálně uvědomělé lidi, pěstovat v nich lásku k vlasti a socialismu, že tito lidé budou chápat společenský vývoj a jeho potřeby, budou fyzicky a mravně odolní, schopní bystré úvahy a rozhodnutí v každé situaci atd. A to není pro obranu země málo.

Podobně bychom mohli aplikovat požadavky obrany země na všechny ostatní státní resorty (podsystemy) — na politiku, ekonomiku, techniku atd.

Takovou důkladnou analýzu požadavků obrany země by si vyžadovalo především soudobé pojetí pojmu vojenství ve státě a efektivní zaměření obsahu státní vojenské doktríny. Ačkoli se někomu může zdát, že význam vojenství klesá, existuje řada ukazatelů toho, že např. vztahy ekonomiky a vojenství

jsou čím dále, tím těsnější. Dnes si můžeme sotva představit rozvoj ekonomiky USA bez vlivů vojenství. Spojené státy „na to mají“ a mohou své programy zbrojení realizovat bez podstatnějšího ohrožování životní úrovně. Tím nutí socialistické státy „držet s nimi krok“, i když jejich ekonomika není na takové úrovni. Cestou vojenství tak USA podvazují ekonomiku socialistických států a brání jim plně realizovat jejich socialistické cíle. To je jeden z významných způsobů vedení války v míru, který není jediný. Stejně způsoby války najdeme v oblasti vědeckého potenciálu, ideologie, psychologie atd. Investice do vojenství se rentovaly v minulosti zpravidla jen ozbrojeným zápasem — dnes již tomu tak není. Bylo by omylem se domnívat, že tyto problémy se týkají jen velmocí a nepromítají se do života i malých států.

V pojetí obsahu vojenství nastal tedy značný posun v celosvětovém měřítku především vlivem toho, že problémy války a míru se staly prvořadým politickým problémem celé společnosti, že vojenství nejen vrůstá do ekonomiky, ale nabývá těsnějších styků a vazeb se všemi obory státní činnosti. Tím zcela zákonitě se stávají složitějšími a rozmanitějšími i problémy obrany země.

Je např. zajímavé sledovat reakce veřejnosti na změny ve strategických koncepcích a ve vojenských doktrínách ve vztahu k obraně země. Není tomu tak dávno, co pod vlivem určité absolutizace jaderných zbraní vznikl značně silný pocit bezradě a nemožnosti obrany, zejména ve státech bez těchto prostředků. To spolu s ne vždy správnou a účinnou propagandou a přípravou civilní obrany do určité míry demobilizovalo vztahy k obraně země.

Pod vlivem jaderné rovnováhy se změnily strategické koncepce. Z nich je zřejmé, že klesá pravděpodobnost vzniku globální jaderné války. Vojenské kruhy imperialistického tábora společnosti „podsouvají“ teorii omezených válek“ mimo jiné i s cílem omezovat strach lidí z války. Společnost na to reaguje namnoze přehnaným optimismem a určitým uvolněním psychologického napětí, které má často tendence vyústit až k podceňování důsledků omezené války a použití jen konvenčních zbraní, jako by tato válka byla méně strašná a jako by těmito prostředky nebylo možno vyhubit milióny lidí a zničit celé země. Tato tendence vede k růstu lhostejnosti k obraně země a namnoze k pochybnostem i o nutnosti ozbrojených sil a podobně.

Nebylo by rozumné si zastírat tyto disproporce mezi objektivní situací a z nich vyplývajícími požadavky teorie i předpoklady řady státních i stranických dokumentů a mezi reálnou úrovní myšlení lidí. Musíme brát reálně v úvahu důsledky všech vlivů dávné i nedávné historie na vztahy k obraně země. To vyžaduje především velmi citlivý přístup, bez nadnesených hesel a frází. **Vyžaduje to především promyšlenou, trpělivou a účinnou výchovu k vědomí celospolečenského charakteru obrany země a celospolečenské odpovědnosti za ní.**

Konkrétním výrazem takového přístupu k obraně země musí být především pojetí branného systému státu, které je třeba zbavit přežitých stavovských a jiných nánosů minulosti a dát mu plně charakter vědecky zdůvodněného přístupu socialistické společnosti k obraně své země.

V socialistickém státě je proto správné chápat branný systém důsledně jako činnost celého státu, zaměřeného ke všem alternativám a formám obrany země.

Obsah obrany země se nevyčerpává jen přípravou a vedením ozbrojeného zápasu, ale má celou řadu objektivních prvků a požadavků na mezinárodní i vnitřní politiku, vědu, ekonomiku, technické činnosti, výchovu atd., které

především v míru vytvářejí významné komponenty obranyschopnosti země a které jsou obsahem odborné činnosti různých státních resortů. I když ozbrojený násilí je v současné době často rozhodujícím argumentem politiky, stál se „nebrání“ jen jemu, ale mnoha různorodými činnostmi se „brání“ i jeho vzniku a celé řadě dalších forem násilí, které mu v míru i bez přímé hrozby ozbrojeným násilím znemožňují realizovat své politické cíle. Ozbrojený zápas je krizovým jevem politiky státu (koalice) a vytváření podmínek k jeho vzniku nebo zabránění, k jeho úspěchu či neúspěchu je syntézou výsledků celé řady státních činností.

Zcela oprávněně může mít někdo námitku, že v tomto pojetí dochází už k určitému ztotožňování vojenské doktríny s politickou doktrínou. Taková námitka nepostrádá určitého oprávnění a představuje jednu z nejsložitějších otázek soudobého pojetí vojenství. V důsledku toho, že řešení otázek války a míru se stalo základním politickým problémem současné etapy společenského vývoje, můžeme v celém světě zaznamenat značný posun politických a vojenských doktrín směrem k sobě.

Státní vojenská doktrína je praktickým produktem vojenské politiky státu. V existujícím názvoslovném zmatku často dělá potíže charakterizovat to, co je vlastním obsahem pojmu vojenská politika. Není to nic jiného, než souhrn politických názorů státu na podmínky a potřeby obrany země. Je to stejný vztah jako ekonomická politika k ekonomice státu nebo kulturní politika ke vztahům státu ke kultuře atd. Vojenská politika státu je prostě jednou a v současné době společensky velmi závažnou oblastí nezbytných zájmů státní politiky.

Zásady a principy vojenské politiky státu — její linie — je pak základním východiskem tvorby státní vojenské doktríny. Státní politika formuluje své zásady a principy obrany země jen v hlavních, politických rysech a liniích. Státní vojenská doktrína tyto zásady a principy pak konkretizuje do závazných směrnic, zásad a norem, do konkrétních úkolů pro všechny obory státní činnosti, které se obsahově diferencovaně podílejí na vytváření kvalit té kategorie, kterou obvykle nazýváme obranyschopnost země. Státní vojenská doktrína musí proto obsahovat zásady, principy, úkoly a normy nejen pro přípravu a vedení ozbrojeného zápasu, ale pro všechny obory státní činnosti a pro jejich „podíl“ na vytváření toho, čemu v souhrnu říkáme válečný potenciál státu. Jeho prvky jsou ekonomický, morální, vědecký a další potenciály.

Státní vojenská doktrína nemůže být tedy zaměřena jen na potřeby procesu přípravy a vedení ozbrojeného zápasu a jeho všestranného zabezpečování, ale musí být závaznou směrnicí pro všechny aspekty, formy a objektivní potřeby soudobé války, chápané jako zvláštní stav celé společnosti, se všemi jejími mírovými i válečnými projevy. Prostě řečeno, státní vojenská doktrína by neměla být jenom doktrínou pro přípravu a vedení ozbrojeného zápasu, ale měla by být doktrínou pro vedení války, v celém rozsahu soudobého pojetí obsahu tohoto pojmu.

Jsem si plně vědom složitosti a náročnosti takového pojetí obsahu státní vojenské doktríny a nároků, které z toho vyplývají pro metodiku jejího vypracování. Tam kde doktrína nebyla dosud takto chápána nebo v tomto duchu není uspokojivě ještě vypracována a zformulována, nemůže být její vypracování úkolem ani jednoho resortu, ani několika měsíců, ale společným „státním“ úkolem všech resortů. Jeho splnění bude vyžadovat čas a především mnoho, namnoze dosud chybějící, teoretické práce, cílevědomě a centrálně řízené

a koordinované navzájem tím orgánem, kterému byla svěřena odpovědnost za obranu země vcelku — v našem případě Radou obrany státu.

Stěžejním zájmem obsahu státní vojenské doktríny bude ozbrojený zápas jako vrcholný a společensky nejzávažnější projev možné války. Vypracovat hypotézu vědecky zdůvodněného pravděpodobného charakteru ozbrojeného zápasu, jeho variant, vlivů na funkci státu v konkrétních podmínkách a možnostech a z toho vyplývajících požadavků na mírovou přípravu státu k obraně země — to je úkolem MNO a v jeho rámci především GŠ, jako koncepčního, plánovacího a normotvorného orgánu příprav ozbrojeného zápasu, dále jako vrcholného orgánu velení ozbrojeným silám k jeho vedení předurčeným a navíc jako pracovního sekretariátu Rady obrany státu.

Tato hypotéza, jejímž základním východiskem musí být linie státní politiky v otázkách obrany země, nemůže být ale ještě chápána a vydávána za státní vojenskou doktrínu ani v tom případě, jestliže Rada obrany státu ji přijala jako správnou. To je teprve základní vojenskoodborné východisko k vypracování dílčích odborných závěrů příprav a činnosti jednotlivých státních resortů, v podmínkách touto hypotézou předpokládaných a zdůvodněných. Tyto dílčí odborné závěry jednotlivých státních resortů (podsystemů) obsahují návrhy názorů a zásad k zaměření vlastní odborné činnosti ve vztahu jednotek k obraně země jako celku a k podílu daného resortu na jejím zabezpečování a jednak názory a zásady pro podíl resortů na zabezpečování funkce ozbrojených sil v ozbrojeném zápase. Kromě toho by měly obsahovat požadavky resortu, nezbytné k realizaci jeho závěrů. Obsahem takové dílčí doktríny v resortu MNO, jako vrcholného orgánu ozbrojených sil státu, by měly být názory, zásady, návrhy a požadavky na přípravu a vedení ozbrojeného zápasu ozbrojenými silami. Obsah dílčích doktrín jednotlivých resortů bude značně odlišný a bude zaměřen především do oblasti odborné funkce každého z nich ve vztahu k zabezpečování všech prvků obrany země.

Teprve po vypracování všech nezbytných závěrů a zásad pro činnost resortů můžeme přikročit k vypracování vlastní státní vojenské doktríny, která bude představovat jejich syntézu. Jednotlivé názory, návrhy a požadavky budou v ní konfrontovány s linií a požadavky státní politiky a jejími podmínkami, s reálnými кадровými, materiálními a technickými možnostmi státu. V závislosti na dané situaci a tendencích jejího vývoje určí i pořadí naléhavosti realizace jednotlivých opatření. Není vůbec rozhodující v jaké formě takové státní rozhodnutí o obraně země a úkolech jednotlivých resortů v ní bude vydáno. Pravděpodobně to nebude jeden dokument, ale celá řada zákonných či jinak státem právně kodifikovaných zásad, principů a norem pro činnost jednotlivých státních resortů při obraně země. **Podstatné je to, že teprve souhrn všech těchto rozhodnutí je závaznou státní direktivou, kterou můžeme nazvat státní vojenskou doktrínou.**

Taková metoda tvorby státní vojenské doktríny je velmi složitá, obsahově i časově velmi náročná a v praxi není tak jednoduchá, jak jsem ji v zájmu zdůraznění základní myšlenky popsal. V procesu její tvorby bude existovat řada složitých a významných zpětných vazeb a závislostí, vzájemných podmínek vztahů i metod práce v celém státním systému. Tím ovšem nabývá na významu kvalita řízení a vzájemné koordinace celého tohoto procesu. Je přirozené, že ani „společenské zakázky“ vědecké frontě, ani základní a výchozí úkoly jednotlivým resortům a tím méně celou syntetickou práci spojenou s vlastní tvorbou vojenské doktríny, nebude a nemůže řešit sama Rada obrany

státu. Musí mít k tomu odpovídající pracovní orgán. Podle platného zákona je tímto orgánem generální štáb jako sekretariát Rady obrany státu.

V historii vojenství a v různých formách jeho dosavadní praxe v různých státech světa není to nic tak zcela nového; generální štáby v různých modifikacích tuto funkci plnily vždy. Přesto v soudobých podmínkách vojenství a při soudobém pojetí obrany země, v celém jejím komplexu, je to pro generální štáb úkol kvalitativně nový a odlišný od všech jeho úkolů dosavadních. Podstatu nové kvality a z ní vyplývajících nových nároků vidím především v tom, že generální štáb vedle úkolů v rámci MNO (které se vztahují především k funkci armády a jejím úkolům v ozbrojeném zápase) bude podle pokynů Rady obrany státu a pro ni plnit úkoly, které značně přesahují rámec armády i rámec ozbrojeného zápasu, úkoly nadresortního, celostátního charakteru. To bude především vyžadovat obsahově, myšlenkově a tedy celkovým pojetím diferencovat přístupy k jejich řešení, zejména ve vztahu k současným pohybům ve vojenství vůbec a ve strategickém i doktrinálním myšlení zvlášť.

Pokusil jsem se vyložit v článku své názory na pojetí branného systému státu a z něho vyplývající pojetí státní vojenské doktríny. Jde samozřejmě o názory diskusního charakteru a o úvahy teoretické, které v žádném případě nejsou reakcí na současný stav řešení těchto problémů, který ani neznám. Je to jen osobní reakce na různé názory při ujasňování těchto problémů na teoretické frontě. Je to jen příspěvek k teoretické diskusi o nich.